

MELLÉKLET

Lechner Ödön épületének belső rekonstrukciójáról és a múzeumba később beépített értékekről

Az Iparművészeti Múzeum rekonstrukciójának egyik célja, hogy Lechner Ödön építőművészetét mutassa be a magyar építészet egyik csúcspontjaként. Az épület nagyobb változtatások nélkül élte meg a felépítése óta eltelt öt negyedszázadot, sem szerkezetei, sem főszerelése, sem külső és belső díszítése nem sérült lényegesen. Lechner Ödön reprezentatív épületeiben a térformálásban és a díszítettség mértékében jól elkülöníthetők a **központi terek**, érzékelhető a **használat első- és második szintje**. Az Iparművészeti Múzeum és az Iparművészeti Iskola esetében ezt a kétfajta használathoz (a múzeumhoz és az iskolához) igazodó különbség árnyalja tovább.

A központi terek: a főbejárat, a földszinti előcsarnok, az üvegcsarnok a két szintjéhez kapcsolt galériákkal, a két fölépcsőház, az első emeleti és második emeleti előcsarnok, és az első emeleti díszterem.

A második szintet a díszítőfestéssel ellátott további terek alkotják: a múzeum első emeleti, az Üllői útra és a Hőgyes Endre utcára néző, kezdetben osztatlan termei.

A harmadik szintet jelentették az oldalbejáratok-kapualjak a Kinizsi és a Hőgyes Endre utcában, s a folyosók az épület három és fél szárnyának három főszintjén.

A hármas tagolás építészeti elemeiről, tekintve, hogy azok alig károsodtak a megépítés óta, külön nem szólunk itt. A díszesség-díszítés elemeit azonban felsoroljuk:

A díszítőfestés

A díszítőfestés egykor a központi terekre és a múzeum első emeleti kiállítótermeire terjedt ki, az iskola által használt terek közül azonban csak a Kinizsi utcai kapualj festését tételezzük fel, a többi termet - mint ezt az Iparművészeti Iskola főnállásának 50. évében, 1941-ben kiadott könyv egyes osztályokat bemutató képeiből láthatjuk valamelyest - nem díszítették. A központi terek díszítőfestésének egy része ma is meg van, más részét fényképek ábrázolják, s több részletről írott-rajzolt forrás is rendelkezésünkre áll. Enyves festéssel készült mindegyik, a felületek többsége bizonyára véglegesen elpusztult.

- A földszinten a szélfogó íves mennyezetének festése ma is megvan.
- Az előcsarnokok ívközeit és mennyezeteit a földszinten, az első emeleten és a második emeleten főképp stukkókkal díszítették, a stukkók alapját színezték meg, hogy azok a világosabb színű stukkókat kiemeljék. Ezt a színezési módot egy, a földszinti előcsarnok részletét ábrázoló fénykép mutatja meg.
- Az első emeleti előtér régi fényképén a hiányzó festett mennyezeti dekoráció is kivehető.
- Az előcsarnokok, a fölépcsőház és az üvegcsarnok színeképét képét ma főképp a falak és a mennyezetek tejfehér színe határozza meg, ez idegen a 19. század végi szín-felfogástól.
- A fölépcsőházakat feltevésünk szerint úgy színezték egykor, ahogy azt a Hőgyes Endre utcai kapualjban látjuk: a boltsüvegeket festették a világos alapnál sötétebbre, s talán valamely levélmotívummal díszítették azok csúcsait.
- A legjelentősebben az üvegcsarnok galériáit alakították ki, ott a számos fotóról ismert díszes mustrát az 1930-as években festették le, fehérre. A mustra a fényképekről pontosan rekonstruálható, a színeit azonban restaurátor-munkával kell majd megkeresni.
- Az első emeleti díszterem mennyezetfestése ép.
- A múzeum első emeleti termeinek a mennyezetét a főhomlokzati szárnyban a díszteremtől s Hőgyes Endre utcai sarokig, valamint a Hőgyes Endre utcai szárnyban az un. magyar

terem kivételével virágos szegéllyel díszítették. Egy terem mennyezetfestése ma is meg van.

A burkolatok

A közlekedő tereket cement-terrazzóval burkolták. A folyosókat borító egyszerűbb, csak ornamentált szegéllyel bíró, egyszínű terrazzók jó része megvan, itt csak értékes mivoltukat hangsúlyozzuk, megtartásukat javasoljuk, s azt, hogy az eredeti terrazzó burkolatokat és azok mintájára készített burkolatokat alkalmazzanak a meglévő épület valamennyi folyosóján. Hímes terrazzó borította egykor az üvegcsarnok (a régi megfogalmazás szerint fedett udvar) padlóját és az előcsarnokokat a földszinten, az első- és a második emeleten. Ezek közül egy pusztult el: az üvegcsarnok hímes terrazzója, amelynek a mintája azonban fényképek alapján rekonstruálható.

A múzeumi termeket amerikai tölgyből készített parkettával burkolták. Egyes múzeumi termek parkettájáról fényképek maradtak fenn, a fényképek pedig a parketta-nagyságot és rakásmódot mutatják meg. Föltehető, hogy az épületben még található eredeti parketta burkolat. Az Iparművészeti Iskola termeinek burkolatáról kevesebbet tudunk, valószínű, hogy ott több hidegburkolatot alkalmaztak. A meglévő darabok, s a rendelkezésre álló adatok szerint tervezhető meg a kiállítási terek és a tanulmányi raktárak burkolata, s valamennyi olyan teremé - szobáé, amelyekben nincsenek más, speciális technikai követelmények.

Asztalos szerkezetek és azok mázolása

Lechner Ödön minden részletet gondosan tervezett meg. Sokfajta belső ajtótok és ajtószárny van a házban. Különbőféle alakjuk, különbőféle méretük, „deszkastílusú” formáik és díszítésük a rajtuk át megközelíthető termek-szobák fontosságát pontosan leírja. Az eredeti alaprajzok és a mai állapot összevetéséből látható, hogy nagyon nagy részük ma is megvan, érvényesülésüket azonban a később nyitott, igénytelen formájú ajtótokok és ajtók zavarják. Azokon a helyeken tehát, amelyeknél a mai és a tervezett használat az eredeti belső terek több részre való osztását követelik meg, egységes új, s visszafogottan formált szerkezetek tervezését javasoljuk.

Az elmúlt bő évszázadban természetesen minden ilyen szerkezetet többször mázoltak, s az eredeti flóderezésnek az épület jobban ismert, múzeumi részén egyetlen példánya sem maradt. A múzeum földszintjén látható, körülbelül tíz éve készült flóder kevésbé sikerült. Az emeleteken látható fehér mázolások is újabbak, s az eredeti színhatástól nagyon eltérők. Az eredeti mázolás föltárandó, helyreállítandó.

Az üvegcsarnok teteje

Az üvegcsarnok színes üvegezésének rajzolata rajzok és régi fényképek alapján pontosan rekonstruálható, hajdani színeinek egy része pedig egy, az üvegtárban megőrzött maradék tábláról leolvasható.

A restaurálás és kiegészítés alapelvei, a rekonstrukció mértéke

A csupán töredékesen meglévő és dokumentumokból megismert részletek restaurálásának, kiegészítésének mértéke, a dokumentumok alapján elkészíthető másolatok készítése, vagy az azoktól való tartózkodás mindig alapos megfontolás tárgya.

Néhány szempont: a tárgy fontossága, kora, ritkaságértéke, egykori technikájának ismerete és megismételhetősége, a tárgynak a befoglaló egészben, a mi esetünkben az épület egészében elfoglalt szerepe, s a múzeum-funkcióhoz való viszonya. A felsorolt, föltárandó, részben, vagy egészében újra készíthető részletek mind a zömében ép épület hatásának függvényében

ítélhető restaurálандónak, vagy újrakészítendőnek. A hiányzó díszítőfestések rekonstrukciója – föltéve, hogy a hiányzó részletek rekonstrukciójához a feltárások befejezésével elegendő adat áll rendelkezésre – az eredeti kompozícióban betöltött szerepe szerint is megítélhető.

Helyreállítási javaslat

Azt javasoljuk, hogy a múzeum központi tereiben - amelyek Lechner Ödön koncepciójának központi elemeit képezik - a díszítőfestést rekonstruálják, ha annak megformálásához elegendő adat kerül elő. Ezek a terek a következők:

A földszinti, az első- és a második emeleti előcsarnok, a köztük az összeköttetést biztosító lépcsőkarokkal együtt, az első emeleti díszterem és az üvegcsarnok minden eleme, azaz a középtér ívközeinek oldalszínezése és mindkét szint galériáinak mennyezet-festése. A kiállítótermekben viszont a múzeumi kiállításoké a főszerep, ezért csupán az első emelet egy termében meglévő mennyezetfestés restaurálását javasoljuk, a továbbiak feltárását és helyreállítását nem. Az üvegcsarnok eredeti hatásának visszanyeréséhez szükséges a virágos díszű cementterrazó rekonstrukciója és az üvegtető színes szegélyének visszaállítása.

Az üvegcsarnok galériáinak első kiállítása tisztán tárló-kiállítás volt. Az erről készített fényképek nemcsak Thék Endre bútorainak szépségét mutatják meg – a különböző méretű, formájú tárlók komoly múzeumi tervezés eredményeként születtek meg – hanem azt is, hogy *milyen szép volt az üvegcsarnok, amikor abba felülről és oldalról egyaránt ömlött a fény*. Ilyen jellegű kiállítás kívánatos tehát az építészeti tér érvényesítése érdekében, s ez állandó kiállítások tervezésével szépen megvalósítható. Javaslatunk mindenestre múzeológiai nehézségeket okoz: szerves anyagú iparművészeti tárgyak csak kisebb számban, s tárgyanként külön tervezett klimatizált tárlóban helyezhetők el ezekben a terekben. Ennek megfelelően pályázati tervünk a múzeológiai javaslatban a galériákra helyezett szőnyeggyűjteményt másutt helyezte el.

A beépített iparművészeti alkotásokról

Az Iparművészeti Múzeumban számos beépített iparművészeti alkotás van, amelyeknek az épületben való megtartása, helyének kijelölése tervezési feladat. Ezek a következők:

Az alsórákosi Bethlen-kastély lovagterme mennyezeti stukkójának másolata az üvegcsarnok galériájának mennyezetén. A mennyezeti stukkó eredetije 1694-1698 között készült, a másolatot 1917 körül készítették, s valószínűleg az azt követő fél-évtizedben került az Iparművészeti Múzeumba. Elhelyezése 1944 előtt történt. A másolatnak különös értéket biztosít, hogy az eredeti stukkómennyezet elpusztult, s hogy a másolatról a művészettörténeti kutatás sem tud. [vö: [Fehér János: Az alsórákosi Bethlen-kastély, Korunk 2005 December](#)]

A stukkómennyezet elhelyezésére akkor került sor, amikor az üvegcsarnok galériáinak Lechner tervezte színes dekoratív festését elfedték, vagy megsemmisítették. Útjában van a galériák eredeti festése rekonstrukciójának és rosszul illeszkedik a tervpályázat kiírásában leírt kiállítási koncepcióhoz is.

A maksai református templom 1766-ban készített festett kazettás famennyezete és a sólyi református templom 1724-ben készített festett fakarzata található az első emeleti, ún. magyar teremben. E két, a gyűjteménybe 1896 előtt bekerült, s ott 1897-ben vagy röviddel azután fölállított mű részletproblémáiról Semsey Balázs tanulmányt írt [Kulturális örökség és/vagy múzeológiai probléma](#) címmel.

A sümegi püspöki palota 1750 körül készült könyvtárát 1913-ban Hornig Károly veszprémi püspök ajándékozta a múzeumnak, s 1921 óta áll az első emeleten az Üllői út és a Hőgyes

Endre utcai sarokszobában a számára kialakított falak között, akkor készített festett másolat-mennyezettel.

Kiegészítésként hívjuk fel a figyelmet a *fertődi Esterházy kastély két ajtajáról Schmidt Miksa által készített másolatra*, amely a millenniumi kiállítás Esterházy-enteriőrjeinek utolsó maradéka. Mai kiállítási helye a könyvtár előterében, valamint a könyvtár olvasótermében jó: a múzeum tárgyai közé ilyen másolat nem illik. Ha a könyvtár és az adattár az új koncepcióban más helyet kap, ennek a másolatban azok táján lenne jó helye.

Az Adattár falán előkerült nagyméretű falfestés az Iparművészeti Iskola díszítőfestő osztályának tanulmányi munkája, 1930 tájáról. Ilyen emlék az iskola más falain is előkerülhet még. A falfestés véleményünk szerint bemutatandó.

Helyreállítási javaslat

A felsorolt nagyméretű, teljes enteriőrt, vagy annak részletét jelentő alkotásoknak a helyére nem tettünk javaslatot, úgy véljük, ezekről a múzeumnak magának kell döntenie, összefüggésben a nagytérenyi kastélymúzeum jövőbeni bővítésével, ahol már áll teljes enteriőrt alkotó bútoregységek: a *trencsényi jezsuita kolostor refektóriumának 1730 körül készített bútorzata*.

Lechner életművének kiállításáról

Pályázati tervünk a Lechner Ödön műveivel összefüggő anyag kiállítását a földszinti az első- és második emeleti előtérben javasolja elhelyezni, összefüggésben tehát azokkal a terekkel, amelyekben az építészeti mondandó hangsúlyos, s amelyekben az eredeti színesség visszaállítására is javaslatot tettünk.